Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मोक्षार्थिना प्रत्यहं ज्ञानवृद्धिः कार्या।

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

કારતક

પુસ્તક ૭૭ મું
અંક ૧
૨૫ મી ઓકટોબર

વીર સં. ૨૪૮૭
વિ. સં. ૨૦૧૭
ઇ. સ. ૧૯૬૦

★ ★

चित्तमंतमचित्तं वा,
अप्पं वा जइ वा बहुं।
दंतसोहणमित्तं पि,
उग्गहंसि अजाइया ॥

तं अप्पणा न गिण्हंति,
नो वि गिण्हावए परं
अन्नं वा गिण्हमाणं पि,
नाणुजाणंति संजया ॥

... સ... કે નિર્જીવ હો..., થોડી હોય કે ... હો... વસ્તુઓની ...ાબતમાં તો શું? પરન્તુ, દા...ાતરવાની સળી જેવી તુચ્છ વસ્તુને પણ, તેના ...કને પૂછ્યા વિ... સંયમવાળા મનુષ્યો પોતે જા... લેતા નથી, બીજા પાસે એવી અદત્ત વસ્તુને ...રાવતા નથી અને જો કોઇ એવું લેતો હોય તો, તેને સંમતિ પણ આપતા નથી.

—મહાવીર વાણી

પ્રગટકર્તા :
શ્રી ...ન ...ર્મ પ્રસારક સભા : : ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अनुक्रमणिका

૧ નૂતનવર્ષાભિનંદન .... (મુનિશ્રી હેમચન્દ્રવિજયજી)

૨ માંગલિક આશિષ .... (મુનિશ્રી ભાસ્કરવિજ[illegible]) ૨

૩ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ જયવંતુ રહો ! (દુર્લભદાસ ત્રીભોવનદાસ)

૪ સાગર અને મેઘ .... (શ્રી [illegible]લચંદ હીરાચંદ "સાહિ[illegible]")

૫ નૂતનવર્ષાભિનંદન .... (શાહ દીપચંદ [illegible])

૬ પ્રભુ નામનો જાપ એ સુલભ ધર્મ સાધના છે અને પુણી
આ-મનિદા સાંભળવી અત્યંત કઠણ સાધના છે. (શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ [illegible])

૭ વર્દ્ધમાન મહાવીર : ૨૮ .... [illegible])

૮ તીર્થંકરની વિભૂતિ : અતિશયો અને પ્રાતિહાર્યો : ૭ (હીર[illegible] M.A.) ૧૩

૯ શ્રી પ્રશ્નોત્તરસાર્ધશતક-સાર્થ : ૩૧ (આચાર્યશ્રી વિજ[illegible] મ.) ૧૬

આ[illegible]

શ્રી ઊંઝા ફાર્મસી લિમિટેડના માલિક શ્રી [illegible] નગીનદાસ જેઓ આપણી [illegible]ના લાઇફ મેમ્બર પણ છે, [illegible] આ વર્ષે [illegible] વિ. સં. [illegible]૧૭ની સાલના કાર્તિકી પંચાં[illegible] "શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ" માસિકના ગ્રાહક બંધુઓ[illegible] આવેલ છે, જે આ અંકની સાથે [illegible] પરત્વેની હાર્દિક લાગણી માટે આભાર વ્યક્ત કરીએ

[illegible] જીવનનું પાથેય

[illegible] તેમજ વચ્ચે વચ્ચે ટૂંકી ટૂંકી કથાઓ આપીને આ [illegible] ઉપયોગી વિષયોનું સારી રીતે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. [illegible] નો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. [illegible] ઓછી છે. એંશી પાનાના આ પુસ્તકનું [illegible] માત્ર આઠ આના

લખો :-શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

પુસ્તક ૭૭ મું અંક ૧	કારતક	વીર સં. ૨૪૮૭ વિ. સં. ૨૦૧૭

नूतनवर्षाभिनन्दनम्

(मन्दाक्रान्ता–वृत्तम्)

अज्ञानान्धं जगति प्रसृतं सेव्यसार्वार्कगोभि–
दूरोत्क्षिप्तं जिनवरवचः पायकं धीरमान्यम् ।
चेतो रम्यं विलसिततरां गद्यपद्यप्रबन्धै–
र्नित्यं जीयान् निरुपमगुणं जैनधर्मप्रकाशम् ॥

रचयिता–
मुनिश्री हेमचन्द्रविजयः

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈનધર્મ પ્રકાશ જ્યોતનું તેજ અવિચળ તપજો

નૂતન વર્ષ વીક્રમ સંવત બે હજાર સત્તરની

માંગલિક આશિષ

(જિનને ક્રોડો પ્રણામ–એ રાગ)

શ્રી વિર પ્રભુને ગૌતમ ગુરુને સમરો નિત્ય સવાર ભવિયણ સમરો.
જૈન કુળમાં જન્મ ધરીને શુદ્ધ સમકિતની શ્રદ્ધા કરીને,
નર દેહ અવતાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

ધર્મ તણો જો મર્મ ન જાણે રત્ન ત્રયીને નવ પીછાણે,
રખડયો અનંત સંસાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

મમત્વપણું જે દુર કરે છે તે આ સંસાર તરે છે,
પ્રવચન સુણી ઉધર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

કામ ક્રોધ ને મોહ લોભ જે અંતરંગ શત્રુ જેહ ખરા છે,
રાજ્ય પણ ખરે ખુવાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

જ્યોતમાં જ્યોતની દ્રષ્ટિ લગાવો આત્મતણી શક્તિ પ્રગટાવો,
તપરૂપ ધરી હથીયાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

નૂતન વર્ષનું સાર્થક કરવા દાન શિયળ ને ભાવજ ધરવા,
તેર કાઠીયા ને બાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

જન્મ મરણના દુઃખ અતિશે જર જોબન પણ સ્થિર નહી છે,
અતિશય રાગ ન ધર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

વિર વચનને હૃદય ધરીને બારવ્રત અંગિકાર કરીને,
ચપળ ચિત નિવાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

લક્ષ ચોરાશી ભવમાં ભમીયો દુઃખ અનંતા નર્કનાં ખમીયો,
તવ ધર્મ સ્વીકાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

પણ સંવત સત્તરનું વર્ષ પામો સુખ સંપત્તિ ને હર્ષ,
ગુરુ વચન સ્વીકાર ભવિયણ સમરો નિત્ય સવાર. ભવિયણ૦

—મુનિ ભાસ્કરવિજયજી

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈન ધરમ પ્રકાશ જયવંતુ રહો ?

શ્રી શાસનપતિ પ્રભુ વીરજી રે, [illegible] [illegible] નિર્વાણ;
જૈન જગત ભાણુ વિલય થયો રે, સર્વત્ર તિમિર ફેલાય....
હો ભવિજન! વીર પ્રભુ ગુણ ગાય. ૧

[illegible] જે સદા [illegible] રે, ગ્રહતા શ્રી ગૌતમસ્વામ,
[illegible] હૈયે જે ભાવથી રે, [illegible] ને ઉપગાર;
હો ભવિજન! મોક્ષગામી પ્રભુ થાય. હો ભવિજન! વીર પ્રભુ ગુણ ગાય. ૨

[illegible] કરતા નિજ ભાવમાં રે, જ્ઞાન દશા સ્વભાવ,
[illegible] પણ રહી વીર રાગમાં રે, વીતરાગ નવી સમજાય;
હો ભવિજન! ગૌતમજીને દુઃખ થાય. હો ભવિજન! વીર પ્રભુ ગુણ ગાય. ૩

[illegible] એ દ્વિજને રે, પણ વીરજી મુક્તિએ જાય,
"કાંઈ પ્રભુ તમે કર્યું કારમું રે, મુજથી શે રહેવાય;
હો ભવિજન! પશ્ચાતાપ અતિ થાય. હો ભવિજન! વીર પ્રભુ ગુણ ગાય. ૪

[illegible] પ્રભુ કોણ છેદશે રે, કોને કહીશ હું સ્વામ,
[illegible] જતા કેમ અળગો કર્યો રે, 'ગોયમ'ને હવે શી સહાય;
હો ભવિજન! ગોયમ દિલ દુભાય. હો ભવિજન! વીર પ્રભુ ગુણ ગાય. ૫

[illegible] ગૌતમ ઝૂરતા રે, વીર વિયોગે મન માંય,
[illegible] વંદતા વીરને રે, હવે સાચું જ્ઞાન સમજાય;
હો ભવિજન! જ્ઞાન દીપક પ્રકટાય. હો ભવિજન! વીર વિભુ ગુણ ગાય. ૬

તુમ તો પ્રભુ વીતરાગ થયા રે, રાગ ન હોય મનમાંય,
રજ રહી જો રાગની રે, ક્યાંથી મુક્તિ લઘાય;
હો ભવિજન! ઉજ્જવળ પંથ દેખાય. હો ભવિજન! વીર વિભુ ગુણ ગાય. ૭

હો! વંદન એ ગુણીયલ ગુરુને, પામ્યા જે કેવળજ્ઞાન.
શ્રી વીર વિભુને ગૌતમ સ્વામીને, વંદન શત શત વાર;
હો ભવિજન! વંદન અનંત વાર હો ભવિજન! વીર વિભુ ગુણ ગાય. ૮

નૂતન વર્ષની શુભ કામનાઓ, સુખદાયી સૌને થાય,
દીપક પ્રગટે ઘર ઘર આજે, મંગલનાદ સુણાય;
હો ભવિજન! મંગલનાદ સુણાય. હો ભવિજન! વીર વિભુ ગુણ ગાય. ૯

—દુર્લભદાસ ત્રીભોવનદાસ દોશી, ઉમણીયાવદર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સાગર અને મેઘ

(હરિ ગીત)

સાગર જુઓ એ કૃપણનો સરદાર જગમાં જાણિએ,
નદિઓતણું ભેગું કરે જલ કણ ન આપે માનિયો;
એ મધુર મીઠું નીર સહુ ખારૂ કરે ક્ષણવારમાં,
કોઈ ન એને પી શકે એ બુદ્ધિ છે જસ ચિત્તમાં. ૧

તેથી જ ખાડામાં પડ્યો છે અવનિના પેડાળમાં,
સંગ્રહ કરે પણ દાન નહીં આપે કદી ઉપકારમાં;
રાખે છુપાવી રત્ન મણિ મુક્તાફળો બહુ નિજ કને,
એકે ન આપે દાનમાં નિજ હાથથી તજી માનને. ૨

પણ કોઇ લુટારા દઇ ડુબકી એ સહુ લુટી ગયા,
એ હાથ ઘસતો રહી ગયો શ્રીમંત જગમાં કેઈ થયા;
તેથી જ ખાડામાંહી પડવું એહના કરમે અહો!
ઉન્નતિ ન એની કદી થવાની નીચતા પરખી જુઓ. ૩

બહુ ભારવાહી વાહણો એહની છાતી ચઢી,
નાચે અને દોડે સદાના પરમ કૌતુક આદરી;
પણ નીચતા છોડે ન સાગર નિત્ય ગર્તામાં રહી,
જે કૃપણ જન તે જાણવો છે લવણ સાગર સમ સહી. ૪

એ મેઘ નૃપ લેઈ શુદ્ધ જલ નિજ અંગમાં ઉપર ચઢે.
અતિ વાયુવેગે ઘન સમુજ્વલ શ્વેત થઈ નભને અડે,
ગર્જારવે આમંત્રતો સહુ લોકને આવો કહે,
લ્યો લ્યો અમિતજલ ઘોષણા ઈમ જેહના મુખથી વહે. ૫

ભો ચાતકો! પાવુ તમોને શુદ્ધ જલ તુમ કંઠમાં,
આ કંઠ પીને તૃપ્ત થાઓ શાંતિ ધારો અંગમાં;
આનંદથી નાચો મયૂરો પંખ છત્ર ધરી શિરે,
થૈ થૈ કરી જે મોદ આપે રસિક કવિજન મન હરે ૬

આવો કૃષકજન ક્ષેત્રમાં તુમ અચિત જલવૃષ્ટિ કરૂ,
ધનધાન્ય પાકે હરિત શ્યામલ ક્ષેત્રમાં દુઃખો હરૂ;
નદિઓ અને કાસાર સર્વે શુદ્ધ જલથી હું ભરૂ,
સર્વસ્વને આપુ સમર્પુ હરિત કરતા સહુ તરૂ. ૭

એ અન્નદાતા મેઘસમ નહીં કો' અનેરો રાજવી,
ઉપકાર કરવા સ્વગુણ ધારી સુકૃતિ એની માનવી;
જે નિરભિમાની ઘન સમો ઉપકાર કરતો ભાવથી,
બાલુન્દુ ભાખે તે તરે સંસારવારિધિ વેગથી. ૮

કવિ—
સાહિત્યચંદ્ર
બાલચંદ
હીરાચંદ,
માલેગામ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नूतन वर्षाभिनंदन

વિ. સં. ૨૦૧૭ના વર્ષે "શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ" છોંતેર વર્ષ પૂર્ણ કરી સત્યોતેરમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. ગત વર્ષમાં મુનિ મહારાજશ્રી ભાસ્કરવિજયજી, મુનિ મહારાજશ્રી મૃગેન્દ્રવિજયજી, મુનિ મહારાજશ્રી મહાપ્રભવિજયજી, મુનિ મહારાજશ્રી નિત્યાનંદવિજયજી તથા શ્રીયુત બાલચંદ હીરાચંદ સાહિત્યચંદ્ર, શ્રીયુત હીરાલાલ રસીકલાલ કાપડીયા, શ્રીયુત ભગવાનદાસ મનસુખભાઇ તથા ડૉ. વલ્લભદાસ નેણશીભાઈ વગેરેનો તેમના પદ્યો માટે અને તેમના ગદ્ય લેખો માટે આભાર માનવામાં આવે છે અને નૂતન વર્ષમાં તેઓ સર્વેનો સહકાર ચાલુ રહેશે તેવી આશા રાખવામાં આવે છે. શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી પોતાના સુંદર લેખો નિયમિત રીતે પ્રકાશમાં મોકલતા હતા, તેમના અવસાનથી આ માસિકના પ્રકાશનમાં તેમના લેખોની ખોટ જણાશે તેમ લાગે છે.

ગત વર્ષમાં વિજ્ઞાનની પ્રગતિ કૂદકે ને ભૂસકે આગળ વધી રહી છે. રશિયાએ બે કુતરીઓને રોકેટમાં પૃથ્વીના વાતાવરણની બહાર મોકલી હતી અને તે રોકેટને પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરીને ધારેલે સ્થળે નીચે ઉતારવામાં રશિયા ફતેહમંદ થયેલ છે. થોડા જ દિવસોમાં રશિયા મનુષ્યને આકાશમાં મોકલીને નીચે ઉતારવાનો વિચાર રાખે છે. અમેરિકા પણ રોકેટમાં પ્રાણીઓને મોકલવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ અમેરિકાને જોઇએ તેવી સફળતા મળી નથી.

દુનિયાના લગભગ બધા દેશો તરફ નજર નાંખતા સ્પષ્ટપણે જણાશે કે દુનિયાના કોઇ પણ દેશમાં આજે શાંતિ નથી, દરેક દેશનું રાજકારણ જ્વાલામુખીમાં ઉકળતા લાવારસ જેવું છે. થોડા જ વર્ષોમાં રાજકારણમાં ધડાકો થશે એમ સૌ માને છે. વળી એક દેશ બીજા દેશ તરફ અવિશ્વાસની લાગણી રાખે છે, બધા રાજનૈતિક પુરુષો શાંતિ ઇચ્છે છે કારણ કે શસ્ત્ર સરંજામમાં અબજો રૂપીયાનો ધુમાડો થાય છે. શાંતિ સ્થાપવા માટે અત્યારે બધા રાજકીય નેતાઓ અમેરિકામાં ભેગા થયેલ છે, અને સહુ શાંતિ સ્થાપવા માટે પોતાના વિચારો રજુ કરે છે. સદ્‌ભાગ્યની વાત છે કે બધા દેશો ઇચ્છે છે કે ભારત શાંતિ સ્થાપવામાં અગત્યનો ભાગ લે.

'ઉત્તરાધ્યયન'માં નીચે પ્રમાણે એક બહુ જ મનનીય વાકય છે मोक्षार्थिना प्रत्यह ज्ञान-वृद्धि कार्या જ્ઞાની મુનિ મહારાજોએ જ્ઞાન અને ક્રિયાને મુક્તિનો માર્ગ કહ્યો છે. આજે સમાજમાં ક્રિયા જ જોવામાં આવે છે. પણ જ્ઞાનનું નામ નિશાન જોવા મળતું નથી જૈન ગૃહસ્થે વર્ષ દરમ્યાન એકાદ બે ધાર્મિક પુસ્તકોનું અધ્યયન કરવું જ જોઇએ અને દિવસમાં એકાદ કલાક તો ધાર્મિક પુસ્તકનું વાંચન કરવું જ જોઇએ. સભાના ધાર્મિક પુસ્તકોનું વેચાણ ગયા પાંચ વર્ષથી નહીં જ જેવું છે તે બતાવે છે કે સમાજમાં ધાર્મિક વાંચન કરનારા લગભગ બહુ જ ઓછા છે.

બાળકો અને બાળિકાઓને ધાર્મિક શિક્ષણ કેવા પ્રકારનું આપવું તેને માટે આપણી મુખ્ય ધાર્મિક સંસ્થાઓ એક મત થતી નથી તે અફસોસની વાત છે. આપણા વિધિવિધાનમાં મુખ્યત્વે સૂત્રોની જરૂર પડે છે, તેથી દરેક પાઠશાળાની મુખ્ય ફરજ એ છે કે દરેક વિદ્યાર્થીને સૂત્રજ્ઞાન બહોળા પ્રમાણમાં શીખવવું જોઇએ. સાથે સૂત્રોના અર્થનું જ્ઞાન હોય તો સારું પણ વધારે પડતું સૂત્રોના અર્થ પર ભાર આપવાની જરૂર નથી એમ શ્રીયુત રાજગોપાલાચાર્યે પણ એક વખત કહેલું હતું. વળી જૈન ધર્મના સામાન્ય જ્ઞાન માટે તો ધાર્મિક શિક્ષકે દર અઠવાડીએ કે દર પખવાડીએ મોટા વિદ્યાર્થીઓને અને મોટી બહેનોને ભેગા કરી વાતચીતદ્વારા

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સામાન્યજ્ઞાન આપવું કે જેથી ધાર્મિક અભ્યાસ કરવામાં વિદ્યાથીઓ પર નકામો બોજો પડે નહિ. ચૈત્યવંદન વિધિ, અમુક સ્તવનો વગેરે જરૂર શીખવવા જોઇએ. અત્યારે વ્યવહારિક શિક્ષણમાં પરીક્ષારૂપી રાક્ષસીને કેમ તીલાંજલિ આપવી તેને માટે યોજના વિચારાય છે ત્યારે અફસોસની વાત છે કે અમુક પરીક્ષા લેતી ધાર્મિક સંસ્થાઓ તેને વધારે પડતો ભાર આપવા પ્રયત્ન કરે છે. ધાર્મિક અભ્યાસ કરનારાઓને ઉત્તેજન અર્થે સ્કોલરશીપો આપવાની ખાસ જરૂર છે.

બે વર્ષથી નવકાર મહામંત્રનો એક લાખ જાપ કરવાની અને નવકાર મહામંત્ર પર સુંદર લેખો માસિકોમાં આપવાની પ્રવૃત્તિ શરૂ થયેલ છે તે પ્રશંસવા યોગ્ય છે. જાપ વગેરે કરનારા તેમના અનુભવો લેખો દ્વારા રજુ કરશે તો સમાજને લાભ થશે.

ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમાં વધારે પડતો ખર્ચ કરવાની જાણે હરીફાઈ ચાલી રહી હોય તેમ જણાય છે અને સમાજના હજારો રૂપિયા આવા અનુષ્ઠાનો ભપકાથી ઉજવવામાં ખર્ચાય છે, આવા અનુષ્ઠાનો ઓછા ભપકાથી અને ઓછા ખર્ચથી ઉજવવામાં આવે તે ઇચ્છવા જોગ છે.

આ વર્ષે કોન્ફરન્સનું એકવીસમું અધિવેશન પંજાબમાં લુધિયાણા શહેરમાં ભરાયેલ હતું; તેમાં પંજાબના પ્રતિનિધિઓ સિવાય બીજા પ્રાંતના પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા બહુ જ ઓછી હતી. કોન્ફરન્સમાં સારી સંખ્યામાં પ્રતિનિધિઓ હાજર રહે તો જ કોન્ફરન્સ ભરી કહેવાય, શ્રીમંત વર્ગ આવા અધિવેશનમાં હાજરી આપવાની ફરજ સમજે અને જેમ પોતાના સગાવહાલાંઓના લગ્ન જેવા સામાજિક પ્રસંગોમાં હાજરી આપે છે તેમ કોન્ફરન્સમાં હાજરી આપે અને સમાજની ઉન્નતી કેમ કરવી તેની વિચારણામા રસ લે. કોન્ફરન્સમાં એમ પણ જણાતું હતું કે સમાજમાં કાર્ય કરનારાઓની ખોટ છે. કાર્ય કરવાની ધગશવાળા યુવાનોને તેમના કુટુંબોના ભરણપોષણની ચિંતામાંથી મુક્ત કરવામાં આવે તો આ ખોટ સહજમાં પુરાય તેવી છે. આ કાર્ય માટે કોન્ફરન્સે એક સારૂં એવું ફંડ ભેગું કરવાની જરૂર છે

ભાવનગરમાં દાદાવાડીમાં એક સેનેટેરીઅમનું મકાન બંધાવવા શેઠશ્રી હીરાલાલ અમૃતલાલે રૂપિયા સવા લાખની રકમ અત્રેના જૈન સંઘને આપેલ છે, અને શ્રી સંઘે અત્રેની સુંદર સ્થાન તરીકે ગણાતી દાદાવાડીમાં સુંદર અને સગવડતાવાળા બ્લોકો બંધાવવાનું શરૂ કરેલ છે અને આ વર્ષની શરૂઆતમાં બ્લોકો બંધાઇ જશે; જેથી જેમને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ માટે બે ચાર મહિનાનો આરામ લેવાની જરૂર હશે તેમને ઓછા ખર્ચે રહેવાની સગવડ મળશે, જૈન ગ્રહસ્થોએ હવે જુદે જુદે સ્થળે સેનેટેરીયમો બંધાવવાની જરૂર છે કે જેથી મધ્યમ વર્ગના લોકો પોતાનું સ્વાસ્થ્ય ઓછા ખર્ચે સુધારી શકે.

ભાવનગરમાં શેઠશ્રી આણંદજી પરશોત્તમના વારસો તરફથી મળેલ ચેરીટીની રકમમાંથી એક સાર્વજનિક ડીસ્પેન્સરીનું ઉદ્‌ઘાટન અત્રેના શ્રી સંઘે કરેલ છે, તેનો જૈન અને જૈનેતરો સારી સંખ્યામાં લાભ લે છે. અત્યારે દવાદારૂમાં એટલો બધો ખર્ચ થાય છે કે મધ્યમ વર્ગને તે ખર્ચ પોસાય તેમ નથી; માટે ફક્ત નજીવી કિંમતે દવા વગેરે મળી શકે તેવી વ્યવસ્થા ઇચ્છિવાજોગ છે.

ભાવનગરમાં વસતા આશરે પંદરસો જૈન કુટુંબોમાંથી લગભગ પચાસ ટકા કુટુંબો મુશ્કેલીથી જીવન નિર્વાહ કરે છે. આ વર્ષે પૂજ્ય પન્યાસજી સુબોધસાગરજી અને મુનિ મહારાજશ્રી ભાનુવિજયજીના ઉપદેશથી સાધામીક ભાઇઓને મદદ કરવા માટે ફંડ કરવામાં આવેલ છે, પણ જોઇએ તેવું સારૂ ફંડ ભેગું થયેલ નથી. અત્યારે હાઇસ્કૂલોમાં અને કોલેજોમાં ભણતા

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પ્રભુ નામનો જાપ એ સુલભ ધર્મસાધના છે
અને
ખુલ્લી આત્મનિંદા સાંભળવી અત્યંત કઠણ સાધના છે

લેખક : શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર"

મનુષ્યને આ સંસારના બંધનોથી મુક્ત થવું એજ અંતિમ સાધ્યબિંદુ છે. અને હોવું જોઇએ. એમ બધાજ શાસ્ત્રકારો પોકારી પોકારીને કહે છે. ગમે તે પ્રવચનનું અંતિમ સાધ્ય ઉપસંહારમાં 'મુક્ત થવું' એ જ હોય છે. દરેક ધર્મમાં શબ્દ ભલે જુદા હોય, પદ્ધતિ જુદી હોય પણ અંતિમ સાધ્ય તો એ જ બતાવવામાં આવેલું હોય છે, એ સ્પષ્ટ જોવામાં આવે છે. ત્યારે આપણે મુક્ત થવાનું એ ક્યા બંધનમાંથી ? એ સ્પષ્ટ થવું જોઇએ. જ્યારે મુક્ત થવાનું હોય ત્યારે બંધન હોવુ જ જોઇએ એ ફલિત થાય છે. આપણે કોઈ બંધનમાં બંધાએલા છીએ કે કેમ એ પહેલા આપણે જાણી લેવું જોઇએ. અને આપણે કોઇપણ પાશમાં જકડાઇ ગએલા છીએ એની આપણે ખાત્રી કરી લેવી જોઇએ. તેમ જ જો બંધન હોય તો તે કેવી જાતનું છે, છુટી શકાય તેવું છે કે નહીં એ પણ સમજવાની જરૂર છે. સાથે સાથે એ બંધનો કોઇએ તોડી બતાવ્યા છે કે શું અને એવા બંધનો કોઇએ તોડયા હોય તો તે શી રીતે તોડયા, કયો માર્ગ તેમણે અનુસર્યો અને તે માર્ગમાંથી આપણે સુલભમાં સુલભ કયો માર્ગ અનુસરી શકીએ તેમ છીએ, તેનો અવશ્ય વિચાર કરવો જોઇએ.

ધર્મશાસ્ત્રનો ઇતિહાસ જોતા એમાં અનેક સંત મહાત્માઓ, યોગી મહંતો એ બંધનો તોડી મુક્ત થએલા આપણે જોઇ શકીએ છીએ. તે મહાત્માએ મુકત થવા પહેલા કઈ અવસ્થામાં હતા ? આપણી અવસ્થા જેવી જ એમની પણ અવસ્થા હતી કે કોઇ જુદી ? એમના પૂર્વજીવનના ચરિત્રો વાંચતા તો તેઓ આપણી અવસ્થા કરતા પણ ઉતરતી અવસ્થામાં હતા એ જોઇ શકાય છે. ત્યારે તેઓએ મુક્ત થવા માટે શું કાર્ય કર્યું તે આપણે જાણી લઇએ તો આપણે પણ તેમાંથી કોઇ માર્ગ અનુસરી શકીએ એ સ્પષ્ટ છે.

તપ, જપ, સ્વાધ્યાય, નૈતિક સદ્‌ગુણ, અહિંસા, સત્ય, નિર્મત્સરતા, સર્વ જીવો માટે સમાન પ્રેમભાવના, ભીતિનો ત્યાગ વગેરે અનેક માર્ગો મુક્ત થવા માટે લીધા છે. અને અત્યંત સચ્ચાઈ અને પ્રામાણિકપણે તે પાળેલા પણ છે. એમાં દરેકની બુદ્ધિ, આવડત અને નિરહંકાર વૃત્તિને લીધે ફેર પડે એ સ્વાભાવિક છે. પ્રથમાવસ્થામાં સ્વર્ગાદિક અતિ સુખની લાલચે જીવ સાધનાના શ્રમ સહન કરે છે. અગર નર્કાદિક અવસ્થાની ભીતિને કારણે સાધનાનો આદર કરે છે. પણ એ અવસ્થા પુરી થતા જ્યારે સાચી નિરહંકાર વૃત્તિ જાગે છે, અને સાધના એ સ્વભાવનું રૂપ ધારણ કરે છે ત્યારે એ જ સાધનામાં આનંદ આવવા માંડે છે. એ ગમી જાય છે. અને એવી સાધના કરવાની સ્વયમેવ સ્ફૂર્તિ મળતી જાય છે.

વિદ્યાર્થીઓને તેમના અભ્યાસમાં મદદ કરવા માટે કોલેજ ફી આપવાની અને પુસ્તકો આપવાની ખાસ જરૂર છે. વળી જે બહેનો અને ભાઇઓ ગૃહ ઉદ્યોગો શીખવા માંગતા હોય તેમને પણ મદદ કરવાની જરૂર છે, તેથી આ ફંડની ઉત્પન્ન થયેલ રકમ તેમને મદદ કરવામાં વપરાય એમ ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

આ નૂતન વર્ષ સર્વે લાઇફ મેમ્બરોને, સભાસદ બંધુઓને અને પ્રકાશના ગ્રાહકબંધુઓને સુખરૂપ નિવડો એવી પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ધર્મસાધના અનેક રીતે થઇ શકે છે. પૂર્વ કર્મોના ઉદયથી દરેક માણસનો સ્વભાવ બનેલો હોય છે. આ જગત ત્રિગુણાત્મક હોવાને લીધે દરેકમાં એકાદ ગુણની માત્રા વધુ હોય છે. ત્યારે બીજા બે ગુણોની માત્રા ઓછી હોય છે. એ ત્રણ ગુણો સત્વ, રજ અને તમોગુણના નામથી ઓળખાય છે. કોઇ માણસમાં સત્વગુણની માત્રા વધારે હોવાથી તેની સાત્વિક વૃત્તિ બની જાય છે, અને તેનું વલણ ધાર્મિક વૃત્તિ, પરોપકાર કે રૂડા કામો તરફ વધારે હોય છે. એના હાથે સહસા અન્યાય કે ધર્મવિરૂદ્ધ આચરણ થતું નથી. એવા માણસમાં રજોગુણ કે તમોગુણ હોતાજ નથી એમ નથી. પણ એ ગુણો પોતાનું આસન ત્યાં સ્થિર કરી શકતા નથી. એમ જ રજોગુણ પ્રધાન માણસ ધર્મક્રિયાઓ કરી જાય તો પણ તેમાં અહંકાર, વડાઈ કે પોતાની કીર્તિ વિગેરેની લાલસા વિશેષ વધી જાય છે અને એના સાત્વિક ગુણો પણ નિષ્ફળ થઈ જાય છે. અને તમોગુણ પ્રધાન તો હમેશ ધમધમતો જ રહે છે. એના ધાર્મિક આચારો પણ ક્રોધ, સંતાપ આદિ વિકારોમાં પરિણમે છે. એટલા માટે જ તપ, જપ, સ્વાધ્યાય, દાન, શીલ, શુદ્ધ ભાવના, પૂજા, પ્રભાવના આદિ ધર્માચરણમાં દરેક માણસ પોતાના ગુણોને અનુસરી ચુંટણી કરી લેછે. માટે જ આપણે ક્યા માર્ગે આગળ વધી શકીશું એ વસ્તુનો દરેકે પોતાના મનની સાથે વિચાર કરી નક્કી કરવો જોઇએ.

સામાન્ય નીતિ, સજ્જનતા, સત્ય, અહિંસા આદિ ગુણો અનિવાર્યપણે જેના મનમાં પ્રેગટેલા હોય તે માણસજ કોઈ પણ ધાર્મિક સાધના કરવા માટે લાયક ગણાય છે. એમાં ઉણપ હોય તો તે માણસ ગમે તેટલા ધમપછાડા કરે તો પણ તે કોઇ પણ માર્ગ યશસ્વી રીતે અનુસરી શકતો નથી.

પઠિત જ્ઞાની કે અજ્ઞાની કોઇ પણ માણસ ધર્માચરણ કરી શકે એ એનો હક્ક છે. ફક્ત ભણેલા અને પંડિત માણસો જ ધર્માચરણ માટે લાયક હોય છે એવો નિયમ છે જ નહીં. માણસ ભણેલો હોય કે તદન નિરક્ષર હોય, બાલ હોય કે વૃદ્ધ, નાનો હોય કે મોટો હોય, ગરીબ હોય કે તવંગર હોય, બાલ હોય કે વૃદ્ધ હોય, સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય એવી રીતે ભેદાતીત રહી દરેક જણ અતિ સુલભ એવો નવકાર મંત્રનો જાપ કરી શકે. માણસ કામ કરતો હોય કે નવરો બેઠેલો હોય, ઉંઘવાની તૈયારીમાં હોય કે જાગવાનો સમય હોય, કોઇ શુભ કામનો પ્રારંભ કરવાનો હોય કે પૂર્ણાહુતિનો સમય હોય, માણસ નવકાર મંત્રનો જાપ કરી શકે છે. એ કરવા માટે કોઈ જાતનું ખર્ચ કરવું પડતું નથી. કે મહેનત પણ કરવી પડતી નથી. એટલે મનને એકાગ્ર કરવાનો એ કીમીયો છે પોતાના મનને સ્થિર કરી તેને ધર્મમાર્ગે વાળવાનો એ સુલભમાં સુલભ માર્ગ છે. એને કોઈ મોટી વિદ્યાની જરૂર નથી. ફક્ત એ સતત્ કરતા રહેવાની ટેવ પાડવાની જરૂર છે. એ ટેવ એક વખત પડી જાય એટલે એ માટે શ્રમ કરવાની પણ આવશ્યકતા નથી. અનેક સંતપુરુષો ફક્ત જાપ કરીને મુક્ત થએલા છે. જાપમાં ચિત્તશુદ્ધિને અવકાશ મળી જાય છે. જે ચિત્ત હંમેશા અસ્થિર અને અવળે માર્ગે દોડતું રહે છે, તે મનને આકલન કરવાનું કાર્ય જાપ કરી શકે છે, કોઇ વ્યસની માણસ જ્યારે વ્યસનને આધિન બની જાય છે ત્યારે તે પરવશપણે વ્યસનનો ગુલામ બની જાય છે અને તેના કટુ પરિણામો ભોગવે છે, તેમ જ આપણે જો જાપને જ એક વ્યસનનું રૂપ આપી દઇએ અને તદાકાર થઇ જઇએ તો જેમ કુટેવના માઠા ફળ ભોગવવા પડે છે તેમ જાપના સુવ્યસનથી શુભ ફળો આપણને મળે એ દેખીતું જ છે.

જાપ કરવાની સુલભતા અને તેના સારા પરિણામોની ખાત્રી આપણે જોઇ ગયા તેમ આપણા વિષયનો ઉત્તરાર્ધ જે આત્મનિંદા સાંભળવાનો છે તેના માટે આપણે વિચાર કરીએ.

આપણા મન સાથે જ્યારે આપણે વિચાર કરીએ ત્યારે એ નક્કી જાણવા મળે છે કે, આપણે પૂર્ણ તો નથી જ. આપણામાં હજુ અનેક ખામીઓ ભરી પડી છે, ત્યારે આપણી એ ખામીઓ કોઇ બતાવે ત્યારે તે આપણી ખામીઓ સુધારવા આપણે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

તક મળે છે. પણ જ્યારે કોઇ આપણી ખામીઓ બતાવવા માંડે છે ત્યારે આપણને તે ગમતી નથી. આપણી પોતાની એ નિંદા ગણી આપણું એ અપમાન થયું એમ ગણી આપણને ક્રોધ આવે છે. આપણી નિંદા આપણા મોઢે કરે એ આપણો શત્રુ છે, એમ આપણે માનીએ છીએ અને સાથે સાથે એના દોષ જોવાનો આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ. મારામાં ભલે ગમે તેવા દોષ હોય પણ એ ઉઘાડા કરનાર એ કોણ? એમ માની દોષ બતાવનારના છતા કે નહીં છતાં પણ દોષો એને વળગાડવાનો આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ. આવી દોષૈક દૃષ્ટિ ઘણા અનર્થો પેદા કરે છે અરસપરસ દોષારોપણોનો એ પ્રવાહ પછી જોરથી વહ્યા જ કરે છે અને આપણે નવા શત્રુઓ પેદા કરીએ છીએ અને આપણા માની લીધેલા નિંદકની દરેક હિલચાલમાં આપણે દોષ જ જોઇએ છીએ. અને એવી રીતે આપણી દૃષ્ટિ વેરઝેરથી દુષિત કરી મુકીએ છીએ અને જે નિંદક આપણને ગમતો નથી તેની પેઠે જ આપણે પણ એક નિંદકની જ ભૂમિકા ભજવતા થઇ જઇએ છીએ.

જ્ઞાનીજનો નિંદકોને પોતાના હિતચિંતક ગણે છે. નિંદકો પોતાની આસપાસ હોય તો સારૂં એમ ગણે છે; કારણ કે એથી પોતાના દોષોનું દર્શન એમને થઈ શકે છે અને તેઓ પોતાને સુધારવાની તક ઝડપી શકે છે, તેઓ નિંદકને પોતાનો હિતસ્વી ગણે છે, કારણ એને લીધે જ એ સુધરી શકે છે.

સામાન્ય માણસો તો શું પણ ભલભલા સંત મહાત્મા ગણાતા મહાનુભાવો પોતાની નિંદાથી ચીડાય છે અને ક્રોધના ભોગ બની બેસે છે. એથી જ અમો માનીએ છીએ કે, પોતાની જ નિંદા પોતાના કાને સાંભળવી એ આકરી સાધન તપશ્ચર્યા છે, આત્મનિંદા સગા કાને સાંભળવી અને તે પણ સમતાપૂર્વક અને નિંદક તરફ જરા જેવી પણ તિરસ્કારની ભાવના રાખ્યા વગર સાંભળવી એ કાર્ય તો કોઈ મહાન મુક્તિનિકટ આવી પહોંચેલા મહાપુરૂષો જ કરી શકે, કાચાપોચાનું એ કામ નથી.

આપણી પાછળ આપણી નિંદા અદેખાઈ કરનારા ઘણા હોય છે, એ આપણે જાણીએ છીએ. એમાં સાચા ખોટા પણ હોય છે, વચમાંના દલાલો પણ હોય છે, બે જણ વચ્ચે લડાઇ જગાડી પ્રેક્ષક થઇ આનંદ માનનારા લોકો પણ હોય છે, ઘણી વખત તો ગેરસમજુતીથી આપણે કોઇને શત્રુ ગણી બેસીએ છીએ, પણ આપણે એ બધી આપત્તિઓથી બચવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

નિંદકની પણ નિંદા કરવી એ મહાન દોષ છે. ઉલટું બીજો આપણી નિંદા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ કરે તેના માટે ખોટી કલ્પના કરવી નહીં જોઇએ. મરાઠી ભાષામાં એક સાધુ વચન છે निंदकाचें घर असावें शेजारी એટલે આપણા નિંદકનું ઘર આપણી જોડમાં જ હોય તો બહુ સારું. આમ થવાથી આપણને એક વગર શોધ્યો ગુરુ મળી જાય છે. આપણે પોતાની નિંદા શાંતિથી સાંભળતા રહીએ અને સામો જવાબ નહીં આપીએ તો નિંદકની જીભ સ્હેજે બુઠ્ઠી થઈ જાય છે અને એ નિરાશા અનુભવી શાંત થઇ જાય છે અને ઘણી વખત એ આપણો પ્રશંસક પણ બની જાય છે.

આ આકરી લાગતી નિંદા સાંભળવાની તપ સાધના આપણે કરવી જ રહી. આત્મોન્નતિના સાધના કરવાનું બધાઓને સુઝે એ જ અભ્યર્થના.

સામાયિકમાં વાંચવા માટે

ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજનો સર્વશ્રેષ્ઠ ગ્રંથ
જ્ઞાનસાર-ગુજરાતી અનુવાદ સાથે અવશ્ય વાંચો
મૂલ્ય રૂપિયા ૨-૦-૦ લખો :—શ્રી જૈન ધ. પ્ર. સ.–ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી વર્દ્ધમાન–મહાવીર

લેખાંક : ૨૮

અશ્વગ્રીવના વીર સુભટો :

ખાસ દૂત મહારાજા અશ્વગ્રીવ પાસે હાજર થયો. એણે વિગતવાર સર્વ હકીકત મહારાજા અશ્વગ્રીવ પાસે કહી, પણ એણે ક્રમ ફેરવી નાખ્યો. પ્રથમ હકીકત પ્રજાપતિની કહેવા માંડી. એટલે જ્યારે એણે સ્વયંપ્રભાને મોકલવાની ના કહી ત્યારે તે હકીકત સાંભળતાં અશ્વગ્રીવનો પિત્તો ઊછળી ગયો. તેણે કહ્યું કે આવો પોતાની દીકરીનો પતિ થઇ બેઠેલો અને રિપુપ્રતિશત્રુના નામને બદલે પ્રજાપતિના નામથી જાહેર થયેલો મૂરખો પ્રજાપતિ તો ખરેખર 'યથા-નામા તથા ગુણા' વાળો જ છે! એ તે વળી નીતિની અને ધરમની વાત કયે મ્હોઢે કરતો હશે! એને તે આવી વાત કરવી શોભે? અને એના તો ભોગ ભોગવીને હોશ કોશ ઊડી ગયા છે હાથમાં તરવાર ઝાલે તો પણ પડી જાય એટલા એના હાથ હવે તો ધ્રુજે છે. મૂર્ખ માણસ જણાય છે. એવાને તો ચપટીમાં ચૂંથી નખાય. આવા પોતાની પુત્રીને પરણનારને શેના ઉપર લાંબી ચોડી વાત કરતા હશે?' પછી એની પાસે ત્રિપૃષ્ટની વાત કરી. મહારાજા અશ્વગ્રીવે દૂત સાંભળે એમ કહ્યું 'એ ત્રિપૃષ્ટ તો તેની પોતાની સાવકી બહેનનો દીકરો છે. એને દીકરો થાય તો એના બાપને એ શું કહીને બોલાવે? એનો ભાણેજ પણ થાય, ભત્રિજો પણ થાય અને પોતે પોતાના બાપનો સાળો પણ થાય. આવા સેંકડો નાતરા કરનાર અને દુનિયાના અધમ કુળમાં નામ નોંધાવનાર ઓરમાન બહેનનો દીકરો એ તેવડી પીઠ (ત્રિપૃષ્ટ) નું નામ લઈ બેઠેલો થાય તેમાં તે શી સારવાર હોય? એ તો મગતરાની જેમ ચૂંથાઇ જશે અને બાપના નામને બગાડશે. એનો રસ્તો હવે જરૂર કરવો પડશે. અત્યાર સુધી એને બાળક જાણી જતો કર્યો પણ દિવસે દિવસે એ વધારે ને વધારે ફાટતો જાય છે. પણ એવી કીડી ઉપર કટક શોભે? વારૂં જોશું!

ત્યારપછી ખાસ દૂતે જ્વલન જટીની સાથે થયેલ વાત કરી. એ છેલ્લી વાત સાંભળતાં અશ્વગ્રીવને ઉગ્ર ક્રોધ થયો. એની ગણતરી પ્રમાણે વિદ્યાધરો ખૂબ ડાહ્યા અને વિચારક હોવા જોઇએ. તેને બદલે જ્વલનજટી પણ મૂરખાના ટોળામાં ભળી ગયો એ વાતની એને ભારે નવાઇ લાગી. જ્વલનજટીની વાત સાંભળતાં એનો ક્રોધ ઘણો બહાર આવી ગયો. જ્વલનજટીએ પોતાની આબરૂ ઇરાદાપૂર્વક લીધી એમ એને લાગ્યું. એણે કન્યારત્નનો સ્વયંવર પણ ન કર્યો, પોતાની પાસેથી પ્રથમ નકારનો જવાબ પણ ન દીધો અને પોતાની ભૂલનો પસ્તાવો પણ ન કર્યો, એટલે એને તો બરાબર ઠેકાણે લાવવો જોઇએ. એની નજરે જ્વલનજટી એક મામુલી વિદ્યાધર હતો. એના જેવાને બેસાડી દેવા માટે એની પોતાની એક લશ્કરી ટુકડી જ પૂરતી ગણાય એમ તેનું ધારવું હતું. અને પોતાની પાસે મોટા અમાત્યો અને સરદારો હતા, તેમની પણ આવા વિદ્યાધરને ઠેકાણે લઇ આવવા માટે જરૂર ન હોય એમ ધારી પોતાના થોડા વીર સુભટોને આજ્ઞા કરી કે જ્વલન-જટી પોતનપુરમાં હાલ છે, એને જીવતો પકડી લાવવો. અને પોતાની પાસે રજૂ કરવો.

અશ્વગ્રીવના ખાસ ચુનંદા વીર સુભટોની એક ટુકડી પોતનપુરને માર્ગે પડી. આ બહાદુર વીર લડવામાં કુશળ હતા અને જ્વલનજટીને એક દિવસમાં બાંધ ભેગો કરી દેશું એવી આશામાં નભરવસ રહી જરા પણ ગંભીરતા ધારણ કર્યા વગર જાણે રમવા નીકળ્યા હોય તેમ મોજ કરતાં પોતનપુરને માર્ગે પડ્યા. એ ચુનંદા વીરોની ટુકડીમાં લડવૈયા સુમારે એક હજાર હશે. ગાતાં ગાતાં રસ્તે પડ્યા અને ખાતાં પીતાં પોતનપુરને પાદરે આવી પહોંચ્યા. પોતનપુરની બહારના નિવાસ સ્થાનમાં જ્વલનજટી હવે પોતાના પહાડી મુલકમાં જવાની તૈયારી કરતો હતો. એને સમાચાર મળ્યા કે એક લશ્કરી ટુકડી પોતાની સાથે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

બરાબરી કરવા ચાલી આવે છે. એમાં રથ, ઘોડા, ગાડા વગેરે પણ ઠીક સંખ્યામાં આવે છે. એવા સમાચાર મળતાં પોતાના વિદ્યાધરોને સાથે લઇ એ સામનો કરવા તૈયાર થઇ ગયો. એણે પ્રજાપતિની કે ત્રિપૃષ્ટ અચળની મદદ ન માંગી અને પોતે જાતે જ બહાર પડયો અને ભારે સપાટો લગાવી એક દિવસમાં આખી અશ્વગ્રીવની ટુકડીને હઠાવી દીધી. એની પાસે તો લડવાની એવી એવી વિદ્યાઓ હતી કે એના વિજ્ઞાન પાસે અશ્વગ્રીવના સૈનિકો દિઙમૂઢ થઈ ગયા. એના અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોની વિવિધતા અને કાર્ય જોઇને એમના તો હોશકોશ ઉડી ગયા. આખરે એ લડવા આવેલી આખી ટુકડી પાછી હઠી નાસવા લાગી ત્યારે તેને જ્વલનજટીએ કહેવરાવ્યું કે પોતે જાતે મહારાજા અશ્વગ્રીવ સાથે લડવા તૈયાર છે અને હજુ તો તેના મનમાં કાંઈ અભળખા રહી ગઈ હોય તો જાતે લડવા આવે. જ્વલનજટીનો વીર્યવાન પડકાર સાંભળી અશ્વગ્રીવની ટુકડીના બચેલા માણસો પોબારા ગણી ગયા. જ્વલનજટીએ જણાવી દીધું કે પોતે અને પોતાના વેવાઇ વિગેરે લડવા તૈયાર છે અને મોરચો માંડીને રથાવર્તગિરિ પર લડવા તૈયાર રહેશે. નાસી છૂટતા લડવૈયા સાથે મહારાજા અશ્વગ્રીવ તરફ આ પ્રમાણે સીધું આહ્વાન મોકલી આપ્યું.

મહા વિગ્રહ માટે બંને બાજુઓની તૈયારીઓ

પોતનપુરમાં મોટા પાયા પર લડાઈની તૈયારીઓ ચાલી. અનેક રાજાઓ સાથે પ્રજાપતિને મેળ હતો અને તેઓ અશ્વગ્રીવની ઉદ્ધત વર્તણુંકથી તેની વિરુદ્ધ થઈ ગયા હતા. તેઓ તેમ જ અશ્વગ્રીવના સંબંધી રાજાઓ તેની કુમકે આવ્યા. પોતનપુર અત્યારે તો લશ્કરની છાવણી જેવું થઈ પડ્યું. ત્યાં હાથી, રથ ગાડાં, તીર, કામઠાં, ધનુષ્ય, વિવિધ હથિયારો, તરવારો, ઢાલો, ભાથાંઓના ઢગલા થવા માંડયા અને ખાવાની વસ્તુઓના કોઠારો ભરાવા માંડયા. આખા નગરમાં લડાઇની જ વાતો ચાલતી હતી. કોઈ અશ્વગ્રીવની અધમતા ગાતા હતા તો કોઈ પ્રજાપતિએ આ નકામો સૂતેલો સર્પ જગાડ્યો છે, એવી વાતો કરતા હતા. આખો સમુદાય એક-મતે પ્રજાપતિની બાજુએ થઇ ગયો હતો. ઘણા રાજા અને મોટું લશ્કર તૈયાર થવાના સમાચાર રત્નપુરમાં રાજા અશ્વગ્રીવને પહોંચ્યા.

એક તો પોતાની ખાસ ટુકડીને જ્વલનજટીએ છેહ દીધો હતો. તે વાત બની ત્યારથી અશ્વગ્રીવ ધૂંઆંપુંવા થઇ રહ્યો હતો અને તેમાં પ્રજાપતિએ લશ્કર એકઠું કરવા માંડ્યું છે, એ વાત જાણી, એટલે એની ઉશ્કેરણીમાં ઘણો વધારો થઇ ગયો. એણે મોટા પાયા ઉપર લડાઇની તૈયારી કરવા માંડી અને જ્યારે આ લડાઈ કરવા પોતે જાતે જવા ઇચ્છે છે એવી વાત જાહેરમાં મૂકી ત્યારે એના મંત્રીમંડળને ઘણી નવાઈ લાગી. મંત્રીમંડળે પોતાના મહારાજાને જણાવ્યું કે પ્રજાપતિ તો એક સામાન્ય સામંત રાજા છે, ખંડિયો રાજા નાનકડા રાજ્યનો સ્વામી છે. એવાની સામે મહાન રાજ રાજેશ્વરને લડવા જવાની જરૂર ન હોય. એ કામ તો એક સરદાર પણ કરી શકે, પણ મંત્રીમંડળની આ સલાહ અશ્વગ્રીવે સ્વીકારી નહિ. એણે ઉઘાડી રીતે તો માત્ર એટલી જ વાત કરી કે જ્વલનજટી વિદ્યાધર પણ સામેલ થયો છે, અને એ જરૂર પોતાના વેવાઈ પ્રજાપતિને મદદ કરવા બહાર પડશે અને જ્વલનજટીએ તુરતમાં પોતાની ચુનંદી લશ્કરી ટુકડીને શિકસ્ત આપી હતી તેથી તેને પણ શિખામણ આપવી જોઇએ. આ વાતમાં મહારાજાની મક્કમતા જોઇ મંત્રીઓ મૌન રહ્યા અને મોટા પાયા પર રથાવર્તગિરિ તરફ પ્રયાણ કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. પણ અંદરખાનેથી હકીકત વધારે ગંભીર હતી તે વાત શરૂઆતમાં અશ્વગ્રીવે જાહેરમાં મંત્રી મંડને કહી નહિ. જ્યારથી દૂત મારિચીનું અપમાન ત્રિપૃષ્ઠે કર્યું હતું અને તુંગગિરિ પર સિંહને એણે માર્યો હતો ત્યારથી નિમિત્તજ્ઞ મંત્રીની આગાહી અનુસાર અશ્વગ્રીવ મહારાજા ત્રિપૃષ્ઠને પોતાના મનમાં પાકો હરીફ માનતા હતા. આ વાત એણે મંત્રીમંડળની ખાનગી સભામાં

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કહી સંભળાવી અને ખરી રીતે પોતે ત્રિપૃષ્ઠથી ભય રાખતો હતો તે વાત કહી એટલે ફરી વખત ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળને પોતાની સમક્ષ તહેનાતમાં બોલાવવા પ્રયત્ન કરી જોયો, પણ તેમાં મહારાજા ફાવ્યા નહિ એટલે ત્રિપૃષ્ઠ સામે લડવાની ઘોષણા કરાવી. હવે વિદ્યાધર સાથેની લડાઈ કરતાં ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળ સાથે લડાઈ હોય એવું આખું સ્વરૂપ થઈ ગયું.

દરમ્યાન પોતનપુરમાં બહુ મોટા પાયા ઉપર તૈયારીઓ ચાલવા લાગી. જ્વલનજટી ઘણો વૈજ્ઞાનિક અને કુશળ લડવૈયો હતો. એની પાસે અનેક વિદ્યાઓ હતી, એનો અર્થ એમ સમજવાનો કે એ મહાવિજ્ઞાની હતો. શસ્ત્રાસ્ત્રના અનેક અવનવા પ્રયોગો એ કરી જાણતો, વાયુયાન એને હસ્તગત હતું અને વૈતાઢ્યની દક્ષિણશ્રેણીના વિદ્યાધરો પર તેનો ભારે કાબૂ હતો. એણે જોઈ લીધું કે અશ્વગ્રીવ સાથે મહાન વિગ્રહ અનિવાર્ય હતો અને તેમાં મુખ્ય લડત ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળ સામે જ થવાની છે, એટલે એણે ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળને વિજ્ઞાનમાં તૈયાર કરી દીધા. પોતાની પાસે જે વિજ્ઞાનની વિશિષ્ટ ચાવીઓ પ્રયોગસિદ્ધ હતી તે ખૂબ પ્રેમપૂર્વક ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળને બતાવી દીધી અને વૈજ્ઞાનિક નજરે પોતાના જમાઈ ત્રિપૃષ્ઠને ખાસ તૈયાર કરી દીધો. રાજા પ્રજાપતિ તો હવે ઘરડા થઈ ગયા હતા, અતિ મોજ-શોખથી એણે પોતાનું શરીર બગાડી નાખ્યું હતું, એટલે રાજકાર્ય એણે છોકરાઓને ભળાવી દીધું હતું. અત્યારે નામના રાજા તરીકે પ્રજાપતિ હતા, પણ એ લગભગ વાનપ્રસ્થ જેવા થઈ ગયા હતા અને લશ્કરી સત્તા તો બન્ને છોકરા ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળના હાથમાં સોંપાઈ ગઈ હતી. ત્રિપૃષ્ઠ અને અચળ અત્યારે પોતનપુરમાં ખૂબ આગળ આવી ગયા હતા. બન્ને ભાઈઓમાં અચળ મોટા ભાઈ હતા છતાં ત્રિપૃષ્ઠનો મહિમા વધારે દેખાતો હતો અને અચળને પોતાના સાવકા ભાઈ ત્રિપૃષ્ઠ પર એટલો પ્રેમ હતો કે એને લોકો તરફથી વિશેષ માન કે પ્રેમ મળે એ હકીકત અચળને ખૂબ ગમતી હતી અને બનતી દરેક તકે એ ત્રિપૃષ્ઠને વધારે આગળ પાડવામાં આનંદ લેતો હતો. એના સંકલ્પમાં પણ ત્રિપૃષ્ઠ આગળ પડે એ વાતની અદેખાઈ કે ઈર્ષ્યા થતી નહોતી, એને કોઈ વખત ત્રિપૃષ્ઠ તરફ ખાર થતો નહોતો અને દરેક બાબતમાં ત્રિપૃષ્ઠ આગળ રહે એમાં એ પોતાની વડીલાઈ માનતો હતો. એક રીતે કહીએ તો એ રામ લક્ષ્મણની જોડી જ હતી અને સાવકીમાના દીકરા હોવા છતાં જાણે સગા ભાઈઓ હોય એમ વર્તતા હતા. બંને ભાઈઓ મોટા પાયા પર લશ્કરી તૈયારી કરવામાં સામેલ થઈ ગયા, દેશ પરદેશથી અનાજ મંગાવ્યા, કોઠારો ભર્યા અને હથિયારો સમરાવ્યા, બનાવ્યા અને ગોઠવ્યા. પાર વગરના રથો, ઘોડાઓ, ઊંટો અને ખચ્ચરો તૈયાર કર્યાં, એકઠા કર્યાં અને બંને અસાધારણ ખમીરવાળા હોવાથી લડવા માટે તૈયાર થઈ ગયા. કુસ્તી કરીને શરીરને તૈયાર બનાવ્યું. જ્યારે તેમના જાણવામાં આવ્યું કે મહારાજા અશ્વગ્રીવ આખો મોરચો પોતાની ઉપર માંડી બેઠા છે ત્યારે તેમને ખૂબ આનંદ થયો, તેઓનું લડાયક ખમીર ઝળહળી રહ્યું અને તૈયારીઓ ખૂબ મોટા પાયા પર કરી લડાયક માણસોની પણ ઘણી મોટી સંખ્યા એકઠી કરી.

પ્રયાણ કરવાને આગલે દિવસે ખાસ મોટી રાજસભા મળી તેમાં મંત્રીઓએ મહારાજા અશ્વગ્રીવને પોતાને લડવા જવાની જરૂર નથી એમ વિજ્ઞપ્તિ કરી, પણ અશ્વગ્રીવે આખી વાત રાળીટાળી નાંખી. એણે તો ત્રિપૃષ્ઠની મશ્કરી કરવા માંડી, એણે પ્રજાપતિના નામ ઉપર થૂંકવા માંડ્યું, એણે ત્રિપૃષ્ઠને છોકરો થશે તે પોતાના બાપને શું કહેશે, અચળને કયા સગપણે બોલાવશે અને પ્રજાપતિને શું કહેશે તેની વાત પર રાજસભામાં ખૂબ મજા ઉડાવી. ત્રિપૃષ્ઠ એના પુત્રનો મામો પણ થાય, ભત્રિજો થાય, અચળ એ છોકરાનો મામો થાય અને પ્રજાપતિ એનો ફુવો પણ થાય અને એવાં એવાં અનેક સગપણો લગાવ્યાં. અંતે એણે લડાઈનાં રણશીંગડાં ફુંકાવ્યાં અને પોતે જાતે લડાઈમાં ઊતરશે એમ જાહેરાત કરી.

(ચાલુ)

For Private And Personal Use Only

(૬૬)

—દીપચંદ જીવણલાલ શા[illegible]

[illegible] અને ધ્યાન શા માટે?

આંતરપ્રકાશનું સ્થાન આપણી પોતાની [illegible]તના છે. આપણી અંદર આ પ્રકાશ વસે છે. [illegible] તેને વિષે માત્ર સભાન જ બનવાનું [illegible]. આ પ્રકાશ [illegible] [illegible]ભીપ્સાની જરૂર છે. આ પ્રકાશ મનુષ્યને [illegible] બનાવે છે.

આપણે આંતરિક પ્રકાશને જોવાની માટે [illegible] પરવા રાખી નથી. આપણે આપણી [illegible] સૌથી નીચલી થર પર હોઇએ છીએ [illegible]રે આપણને વધુ સલામતી લાગે છે, વધારે [illegible]રામ લાગે છે, અને જ્યારે ચેતનાને જાગૃત [illegible]વાની હોય છે ત્યારે મુશ્કેલીઓ [illegible]વાની [illegible] છે અને એ કારણે પણ આપણે ચેતના [illegible] વાળતા નથી.

માણસ પોતે દેખાય છે તેટલો અથવા [illegible]ને માને છે તેટલો બધો તે અજ્ઞાત અને [illegible] નથી. માણસની અંદર એક તણખો [illegible] સ્ફુલિંગ રહેલો છે, જાણે કે રાખની અંદર [illegible] આ તણખો બહાર આવીને સક્રિય [illegible]ના સમયની રાહ જોઈ રહ્યો હોય [illegible] આ તણખો તે આંતરપ્રકાશ. તે પ્રકાશ [illegible]ને સાચી દિશા પ્રત્યે આંગળી ચીંધે છે, [illegible] દિશા સામે ચેતાવે છે. આ એક જ્ઞાનનો [illegible]કારો છે, સામાન્ય રીતે આપણે તેના તરફ [illegible] રાખતા નથી, આપણું ધ્યાન તો બીજી [illegible] તરફ વળેલું હોય છે પણ આપણે [illegible] પ્રકાશ તરફ નજર [illegible] [illegible] દિલથી [illegible] [illegible] કરશું તો આપણને જણાશે કે એ [illegible] ત્યાં બેઠેલો [illegible] આંતરિક પ્રકાશ [illegible] (પ્રકાશ)ને જાણવા માટે તમે પ્રયત્ન [illegible] ભરશો અને ખરેખર જો ગંભીર હશો [illegible] તમે જોશો કે તમારી દ્રષ્ટિ વધુ ને વધુ [illegible] બનતી [illegible] સત્યની આસપાસ [illegible] અવિદ્યાનું એક જાળું વણતા રહીએ છી[illegible] તેથી [illegible] જ્ઞાન થતું નથી.

[illegible] અવળે માર્ગે ચડી ગયેલું હોય, દિશા ભૂલી ગયેલું હોય પણ એ કો[illegible] [illegible] જાગૃત થઈ જશે અને સાચા દિલથી સત્યને [illegible] લાગશે તો સત્ય તેને જરૂર મળી આવશે. આપણને સત્યનો જ્યારે સ્પર્શ [illegible] આપણને રાહતની લાગણી અનુભવાય છે અને આપણને શાંતિનો, કોઈ નિર્મળ [illegible] અનુભવ થાય છે.

જે આત્મામાં [illegible] અભીપ્સા જાગી હોય છે અને જેને સાચેસાચ સત્યના દર્શન કરવાં હોય [illegible] સત્ય પોતે જ પોતાનું સ્વરૂપ ખોલી આપે છે. એક દિવસ એકાંતમાં શાંત બેઠા હો ત્યારે જાણે કે એક ઝબક દઈને તમને [illegible] છે કે તમારે કરવાની ખરી વસ્તુ તો આ જ છે. તમે જો ખરેખર સત્ય માંગતા હશો, તમારામાં જો સાચું વલણ હશે તો [illegible] સાચી વસ્તુ જ આવી મળશે. જે માણસ સાચો નથી હોતો અથવા જેને [illegible] નથી એવા માટે જ મુશ્કેલી ઉભી થાય છે. જપ, તપ, ધ્યાન, સ્વાધ્યાય [illegible] આ સાચી દિશા બતાવે છે [illegible], સ્વાધ્યાય અને પ્રાર્થના દરેક સંસારી મનુષ્યે દિવસના ઓછામાં ઓછી ૪૮ મીનીટ એક આસને બેસીને કરવી જોઇએ. દિવસની શરૂઆતમાં એટલે સૂર્યોદય સમયે આ પ્રમાણે કરવાથી દરેક મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં અમુક પ્રમાણમાં શાંતિ અનુભવી શકશે.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ક્રમાંક	અતિશય	સમવાય (બૃહદ્ વાચના)	સમવાય (લઘુ વાચના)	પવયણસારુદ્ધાર	અભિધાન-ચિન્તામણિ
૩૪	પ્રભુને બેસવાના સ્થળની સુગંધતા	×	૧૯	×	×
૩૫	મનોજ્ઞ શબ્દાદિનો પ્રાદુર્ભાવ	૨૦	×	૨૭	૩૪
૩૬	યક્ષો દ્વારા ચામરોનું વીંઝાવું	×	૨૦	×	×
૩૭	કોટાકોટિ દેવો વગેરેનું માવું	×	×	૫	૫
૩૮	ચતુર્મુખતા	×	×	૨૨	૨૩
૩૯	ત્રણ ગઢ	×	×	૨૩	૨૨
૪૦	સુવર્ણ કમળો	×	×	૨૪	૨૧
૪૧	પક્ષીઓની પ્રદક્ષિણા	×	×	૩૧	૨૯
૪૨	વાયુની અનુકૂળતા	×	×	૩૨	૨૮
૪૩	વૃક્ષનું વંદન	×	×	૩૩	૨૬
૪૪	દુંદુભિનું વાદન	×	×	૩૪	૨૭
૪૫	જઘન્યથી કોટાકોટિ દેવોનું સાન્નિધ્ય	×	×	×	૩૩

ક્રમની ચકાસણી—સમવાય (સુ. ૩૪)માં જે ક્રમથી ૩૪ અતિશયો ગણાવાયા છે તે ક્રમનો, **અભયદેવસૂરિએ** ૩૪ અતિશયો માટે નિર્દેશેલા સહજ વગેરે ત્રણ વર્ગો પ્રમાણે વિચાર કરતાં જણાય છે કે **સમવાયમાં** સૌથી પ્રથમ દેવકૃત એક અતિશયથી શરૂઆત કરાઈ છે. ત્યાર બાદ ચાર સહજ અતિશયોનો, એના પછી દેવકૃત છ, પછી કર્મક્ષયજ એક, ત્યાર પછી દેવકૃત આઠ અને એના પછી કર્મકૃત ચૌદનો ઉલ્લેખ છે. આ બાબત હું નીચે મુજબ દર્શાવું છું:—

દે. ૧, સ. ૨–૫, દે. ૬–૧૧, ક. ૧૨, દે. ૧૩–૨૦, અને ક. ૨૧–૩૪.

આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે દેવકૃત અતિશયો ત્રણ કટકે અને કર્મક્ષયજ બે કટકે દર્શાવાયા છે. આ ક્રમ અન્ય ક્રમો સાથે સરખાવતાં નીચે મુજબના પ્રશ્નો સ્ફુરે છે:—

(૧) **સમવાયમાં** અપાયેલો ક્રમ સહેતુક છે કે નિર્હેતુક ?

(૨) જો સહેતુક હોય તો સહજ, કર્મક્ષયજ અને દેવકૃત એમ વર્ગને અનુસરતો જે ક્રમ અન્ય ગ્રંથોમાં છે અને જે સ્વાભાવિક અને યુક્તિયુક્ત જણાય છે તેને જતો કરી ઉપર્યુક્ત-વિલક્ષણ ક્રમ રાખવાનું શું કારણ છે ?

સમીક્ષા—નખાદિની અવસ્થિતતા એ દેવકૃત અતિશય કેમ કહેવાય ? આનો ઉત્તર **વીતરાગસ્તોત્ર** (પ્ર. ૪. શ્લો. ૭)નું **પ્રભાનન્દસૂરિકૃત** વિવરણ નામે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

દુર્ગપદપ્રકાશ (પત્ર ૩૩) નીચે મુજબ પૂરો પાડે છે:–

તીર્થંકર દીક્ષા લે તે સમયે ઈન્દ્ર વજ્રવડે કેશ, નખ ઈત્યાદિની વધવાની શક્તિને હણી નાંખે છે. આમ આ દેવનું કૃત્ય હોઈ આ અતિશયને 'દેવકૃત' કહેવામાં કોઈ વાંધો નથી,

ભામંડળ એ દેવનું કૃત્ય છે તો એ અતિશયને દેવકૃત ન ગણતાં કર્મક્ષયજ કહેવાનું શું કારણ છે? આ પ્રશ્ન આ વિવરણમાં ઉઠાવાયો નથી તેમજ તેનો ઉત્તર અહીં તો અપાયો નથી.

*અર્હત્સ્તુતિ–આ ૨૩ પદ્યની સંસ્કૃત કૃતિની એક હાથપોથી ભાં. પ્રા. સં. મં.માં છે. એનો સંક્ષિપ્ત પરિચય મેં D C G C M (Vol XVIII)માં મેં આપ્યો છે; જ્યારે પ્રસ્તુત કૃતિની નોંધ આદ્ય અને અંતિમ પદ્યના ઉદ્ધરણપૂર્વક મેં D C G C M (Vol XIX, pr 2, No 579) માં લીધી છે. આ કૃતિના કર્તાનું નામ જાણવામાં નથી એટલું જ નહિ પણ એના વાસ્તવિક નામની તેમજ આ કૃતિ કોઈ સ્થળેથી પ્રકાશિત થઇ હોય તો તેની મને ખબર નથી. એ બાબત પ્રકાશ પડે તે માટે હું એનાં આદ્ય અને અંતિમ પદ્યો અનુક્રમે અહીં રજૂ કરું છું:–

"नित्यं निःस्वेदत्वं निर्मलता क्षीरगौररुधिरत्वं च।
स्वाद्याकृतिसंहनने सौरूप्यं च सौरभं च
सौलक्षण्यम् ॥"

"यस्येह चतुस्त्रिंशत् प्रवरगुणाः
प्रातिहार्यलक्ष्म्यश्चाष्टौ ।
तस्मै नमो भगवते त्रिभुवनपरमेश्वरायार्हते
गुणमहते ॥ २३ ॥"

પદ્મવિજયે ઋષભદેવનું જે સ્તવન રચ્યું છે, તેમાં ૩૪ અતિશયોનો બાંધેભારે ઉલ્લેખ છે, +ચાર સહજ અતિશયોનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન છે અને ૩૪ અતિશયોનું વર્ગીકરણ છે. આ સ્તવનની શરૂઆત "પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રણમીએ"થી કરાઈ છે.

* આ નામ મેં યોજ્યું છે.

\+ આમાં **વીતરાગસ્તોત્ર**ના દ્વિતીય પ્રકાશની છાયા જોવાય છે.

આ પદ્મવિજયે **શાન્તિનાથ**નું સ્તવન રચી એ દ્વારા **કર્મક્ષય**થી ઉદ્‌ભવતા અગિયાર અતિશયોનું નિરૂપણ કર્યું છે, જ્યારે **ને**મિનાથના સ્તવન દ્વારા દેવકૃત ઓગણીસ અતિશયો વર્ણવ્યા છે.

દિગંબર માન્યતા–દિગંબરો પણ ચોત્રીસ અતિશયો માને છે* એટલું જ નહિ, પણ એના સહજ, કર્મક્ષયજ અને દેવકૃત એમ ત્રણ વર્ગ પણ સ્વીકારે છે, પરંતુ એ વર્ગદીઠ સંખ્યા પરત્વે શ્વેતાંબર માન્યતાથી ભિન્ન મત ધરાવે છે.

દસ સહજ અતિશય–(૧) શરીરનું અત્યંત સુંદર રૂપ, (૨) શરીરની અતિશય સુગંધ, (૩) પ્રસ્વેદનો અભાવ, (૪) નિહારનો અભાવ, (૪) હિત, મિત અને પ્રિય વાણી, (૬) અનન્ય બળ, (૭) લોહીની શ્વેતતા, (૮) શરીરમાં ૧૦૦૮ લક્ષણો, (૯) 'સમચતુરસ્ર' સંસ્થાન અને (૧૦) 'વજ્ર-ઋષભ-નારાચ' સંહનન.

દસ કર્મક્ષયજ અતિશય–(૧) તીર્થંકર જ્યાં હોય ત્યાંથી સો યોજનમાં સુભિક્ષતા, (૨) આકાશમાં ગમન, (૩) ચતુર્મુખતા, (૪) અદયાનો અભાવ, (૫) ઉપસર્ગોનો અભાવ, (૬) કવલાહારનો અભાવ, (૭) સર્વ વિદ્યાનું સ્વામિત્વ, (૮) નખ અને કેશની અવસ્થિતતા, (૯) નેત્રની અનિમિષતા, અને (૧૦) છાયાથી રહિત શરીર.

ચૌદ દેવકૃત અતિશય–(૧) 'અર્ધમાગધી' ભાષા, (૨) પરસ્પર મિત્રતા, (૩) દિશાઓનું નિર્મળ થવું, (૪) આકાશનું નિર્મળ થવું, (૫) સર્વ ઋતુઓનાં ફળ, ફૂલ વગેરેનો સમકાળે ઉદ્‌ભવ, (૬) એક યોજન પર્યંતની પૃથ્વીનું નિર્મળ થવું, (૭) તીર્થંકર ચાલે ત્યારે એમનાં ચરણની નીચે કમળનું સ્થાપન, (૮) આકાશમાં જયનાદ, (૯) મંદ અને સુગંધી પવનનું વાવું, (૧૦) ગન્ધોદકની વૃષ્ટિ; (૧૧) વાયુકુમાર દ્વારા ભૂમિમાંના કંટકોનું દૂરીકરણ, (૧૨) આનંદમય સૃષ્ટિ; (૧૩) ધર્મચક્ર, અને (૧૪) આઠ મંગળનું પ્રભુ સાથે ચાલવું.

આ પ્રમાણે નીચે મુજબની બુધજનકૃત '**ઈષ્ટછત્રીસી**'માં ૩૪ અતિશયો ગણાવાયા છે.

* જુઓ **નિયમસાર** (ગા. ૭૧).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી પ્રશ્નોત્તરસાર્ધશતક—સાર્થ

: (૩૧) :

અનુ૦ આચાર્યશ્રી વિજયમહેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ્ર૦ (૧૩૦)—ત્રણ પલ્યોપમનો આયુષ્ય અને ત્રણ ગાઉની શરીરની ઉંચાઇવાળા યુગલિયાને ૨૫૬ પૃષ્ટકરંડક કહેલા છે, બે પલ્યોપમનો આયુષ્ય અને બે ગાઉની શરીરની ઉંચાઇવાળાને ૧૨૮ પૃષ્ટકરંડક કહેલા છે, એક પલ્યોપમનો આયુષ્ય અને એક ગાઉની શરીરની ઉંચાઇવાળાને ૬૪ પૃષ્ટકરંડક કહેલા છે તેમાં પૃષ્ટકરંડક શબ્દવડે શું ગ્રહણ કરવું?

ઉ૦—પૃષ્ટિવંશા ગ્રહણ કરાય છે જેમ નાહના શરીરના પ્રમાણવાળા અમારે એક પૃષ્ટિવંશ છે, તથા મોટા પ્રમાણવાળા તેઓને તેટલા હોય છે, यदुक्तं जीवाभिगम टीकायां—आन्तरद्वीपका मनुष्या अष्टौ धनुशतान्युच्छ्रिता वक्तव्याश्चतुषष्टिः पृष्टिकरण्डकाः पृष्टिवंशाः बृहद्प्रमाणानां हिते बहवो भवंति इत्यादि ॥

ભાવાર્થ—આન્તરદ્વીપના મનુષ્યો ૮૦૦ ધનુષ્યની ઉંચાઇવાળા ૬૪ પૃષ્ટિવંશો કહેવા તે મોટા પ્રમાણવાળાને ઘણા હોય છે એ પ્રમાણે આગળ યુગલિયાના અધિકારમાં પણ કહેલ છે. ॥ ૧૩૦ ॥

પ્ર૦ (૧૩૧)—મેરુપર્વતની પશ્ચિમ દિશામાં સમભુતલા પૃથ્વીથી આરંભીને અનુક્રમે ઘટતી પૃથ્વી નલિનાવતી અને વપ્રવિજયક્ષેત્રની અંદર એક હજાર યોજન ઉંડી થઇ ગઇ છે ત્યાં રહેલા કેટલાક ગામો અધોગામ કહેવાય છે, તે પ્રદેશને વિષે શીતોદા નદી પણ સમભુતલાની અપેક્ષાએ એક હજાર યોજન નીચે વહે છે, જયંતદ્વારની સાથે જોડાએલી જગતી અને સમુદ્ર એ બન્ને નદીની અપેક્ષાએ હજાર યોજન ઉપર વર્તે છે તો પછી જગતી કોના ઉપર રહી છે અને શીતોદા નદીનું જળ કેવી રીતે સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે?

ઉ૦—અધોલોકના ગામની છેડે એક હજાર જોજન ઊંચી ભુમિરૂપ ભીંત છે તેના ઉપર જયંતદ્વારયુક્ત જગતીની ભીંત રહી છે, તેમ જ શીતોદા નદી જગતીની નીચેની ભીંતને એક હજાર જોજન સુધી ભેદીને સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે એટલે એમાં કોઇ જાતની અનુપપત્તિ નથી એટલે બાદ નથી એ પ્રમાણે લોકપ્રકાશના સત્તરમા સર્ગમાં કહેલ છે.

विजये नलिनावत्यां वप्रप्रारव्ये चान्तर्वर्त्तिन. ॥ सहस्रयोजनान्युणड ग्रामा भवंति केचन ॥ २४ ॥ ततोऽधोलौकिक ग्रामा इति ते ख्यातिमैयरुः ॥ तेषामन्ते स्थिताभूमि भित्ति रोधुमिवार्णवम् ॥ २५ ॥ तत्रैवजगती भित्तिर्लयन्तद्वारराजिता ॥ उर्ध्वस्थिताऽधोग्रामाणांदिदृक्षुरिव कौतुकम् ॥ २६ ॥ शीतोदापि स्त्रीस्वभावादिवाऽधोगामिनी क्रमात् ॥ योजनानां सहस्रेषु यातिभित्वा जगत्यछधः ॥ २७ ॥

ભાવાર્થ—નલિનાવતી અને વપ્રવિજયની વચમાં એક હજાર યોજન ઊંડા કેટલાક ગામો રહેલા છે, તેથી તે અધોલોકના ગામ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, તે ગામોની છેડે સમુદ્રને રોકવાને માટે જ હોય નહિ એમ ભૂમિરૂપ ભીંત છે, તે ભીંતના ઉપર જયંતદ્વારથી શોભાયમાન અધોલોકના ગામોના આશ્ચર્ય જોવાની ઇચ્છાથી જ હોય એમ તે ભીંતના ઉપર જ ગતી રહેલ છે, શીતોદા નદી પણ સ્ત્રીના સ્વભાવથી જ હોય એમ અનુક્રમે નીચે જતી એક હજાર યોજન સુધી તે ભીંતને ભેદીને સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે ॥ ૧૩૧ ॥

પ્ર૦ (૧૩૨)—પુષ્કરાર્ધદ્વીપને વિષે જે નદીઓ માનુષોત્તર પર્વતની સન્મુખ છે તે નદીઓનું જળ ક્યાં જાય છે? આગળ તો સમુદ્રનો અભાવ છે અને માનુષોત્તર પર્વત તો ચારે બાજુ ગોળાકારે રહેલ છે.

ઉ૦—તે નદીઓનું જળ માનુષોત્તર પર્વતના

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

નીચેના પ્રદેશને વિષે જાય છે. ક્ષેત્ર સમાસની ટીકામાં કહેલ છે કે–

"तह इह बहिमुह सलिला पविसंति य नरनगस्स अहोत्ति" तथा इह पुष्करार्धे बहिर्मुखा नद्यः परतः समुद्राऽभावत् नरनगस्याऽधः स्थलविशेषेषु प्रविशन्तीति क्वचित्तु "ठाणांगे भणियमिणं पुक्खर बहिगामिणी उ सलिलाओ ॥ भिदित्तु माणुसनगं पुक्खर उदहि समल्लीणा ॥१॥ इति गाथा दृश्यते परं मानुषोत्तरनगात् बहिर्नद्य भावस्योक्तत्वात् कथं पुष्करोदधिगमनं तासां संभवतीति चिन्त्यम्"

ભાવાર્થ—આ પુષ્કરાર્ધદ્વીપને વિષે બહિર્મુખ નદીઓ આગળ સમુદ્રનો અભાવ હોવાથી માનુષોત્તર પર્વતના નીચે સ્થળ વિશેષમાં પ્રવેશ કરે છે, કોઇ સ્થળે સ્થાનાંગસૂત્રમાં આ પ્રમાણે કહેલ છે કે પુષ્કરાર્ધદ્વીપની બહાર ગમન કરનારી નદીઓ માનુષોત્તર પર્વતને ભેદીને પુષ્કરવર સમુદ્રને મળે છે, આવી ગાથા દેખાય છે પરંતુ માનુષોત્તર પર્વતની બહાર નદીઓનો અભાવ કહ્યો છે તો પુષ્કરવર સમુદ્રમાં તેમનો ગમન કેમ સંભવે એ વિચારવા યોગ્ય છે, લોક પ્રકાશમાં એ પ્રમાણે છે—

"एवं नरोत्तरनगाऽभिमुखाः सरितोऽखिलाः॥
विलीयन्त इहत्ततः परंतासामभावतः ॥७५७॥

ભાવાર્થ—એ પ્રમાણે માનુષોત્તર પર્વતની સન્મુખ અહીં સર્વ નદીઓ વિલય પામે છે કારણ કે આગળ નદીઓનો અભાવ છે, સ્થાનાંગ સૂત્રમાં સપ્તમ્ સ્થાનમાં આ પાઠ છે.

"पुक्खरवरदीवड्ढ पुरत्थिमद्धेणं सत्तवासा तहेव नवरं पुरत्थाभिमुहीओ पुक्खरोदसमुद्दं समुप्पेंति । पच्चत्थाभिमुहीओ कालोदसमुद्दं इत्यादि"

ભાવાર્થ—પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પૂર્વના અર્ધ ભાગમાં સાત ક્ષેત્રો તે પ્રમાણે છે વિશેષમાં પૂર્વ તરફ વહેતી નદીઓ પુષ્કરવર સમુદ્રને મળે છે. અને પશ્ચિમ તરફ વહેતી નદીઓ કાલોદધિ સમુદ્રમાં પડે છે અત્ર સાક્ષાત્ પાઠ દેખાય છે તેથી તે નદીઓનો પુષ્કવર સમુદ્રમાં ગમન યોગ્ય જ છે. ॥૧૩૨॥

શ્રીયુત બાલુભાઈ રૂગનાથનો સ્વર્ગવાસ

સંવત ૨૦૧૬ ના આસો વદી બીજી છઠ્ઠ ને મંગળવારના રોજ સવારમાં શ્રીયુત નરોત્તમદાસ (બાલુભાઇ) રૂગનાથનો ઓગણપચાસ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ થયેલ છે, તેથી આ સભાના કાર્યકરો બહુ જ દિલગીર થયા છીએ.

શ્રીયુત બાલુભાઈ સારી તંદુરસ્તીવાળા યુવાન હતા, તેમની રહેણીકરણી સાદી હતી, વળી ખાવા પીવામાં નિયમીત હતા, સ્વભાવે આનંદી, હસમુખા અને મિલનસાર હતા. એમ કહેવાય છે કે તેમને અત્યાર સુધી કોઈ પણ જાતની માંદગી આવી ન હતી. સં. ૨૦૧૬ ના શ્રાવણ માસમાં તેમને તાવ આવેલ હતો, તે તાવ લગભગ દોઢ મહિને ઉતરી ગયેલ અને તેમની તબીયત સુધરતી જતી હતી. પણ ફરીવાર તાવ આવ્યો અને તે તાવ જીવલેણ નિવડ્યો. તાવ સિવાયબીજા કોઇ પણ માંદગીના ચિહ્નો નહોતા તેથી આશા રાખવામાં આવતી હતી કે તાવ ઉતરી જશે પણ તે આશા ફોગટ નિવડી.

તેઓ મેટ્રિક થયા પછી અત્રે ચાલતી શ્રી ગંભીરવિજયજી સંસ્કૃત પાઠશાળાના એક કલાસના શિક્ષક નિમાયા હતા. થોડા વર્ષો સુધી પંડિતજી જગજીવનદાસ સાથે પાઠશાળામાં એક સફળ શિક્ષક તરીકે કાર્ય કર્યું હતું. તેઓને પંડિતજીના સહવાસને લીધે ધાર્મિક

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

Reg. No. B. 156

અભ્યાસમાં સારો લાભ મળ્યો હતો, તેમણે પંડિતજીના સહકારથી શ્રી આત્માનંદ સભાના ચાર પાંચ ગ્રંથોનું ભાષાંતર કર્યું હતું.

તેઓ સ્વર્ગસ્થ કુંવરજીભાઈના સહવાસમાં આવ્યા, તેમણે તેમની બુદ્ધિ અને ચતુરાઈ પારખી તેમને સભાના પાર્ટ ટાઈમ નોકર તરીકે રાખ્યા. તેમના સહવાસને લીધે બાલુભાઈમાં ધાર્મિક સંસ્કારો પડ્યા હતા, તેઓ દર ચૌદશે પખ્ખી પડિક્કમણું ભણાવતા હતા, વળી ઓળીના દિવસોમાં રાત્રે નવપદજીની પૂજાઓમાં ભાગ લેતા હતા.

તેઓ આનંદ પ્રેસમાં પ્રુફરીડર તરીકે વર્ષોથી કામ કરતા હતા તેથી તેમણે છાપખાનાના દરેક કામ સંબંધી સારો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યો હતો. તેથી કોઈ પણ વ્યક્તિને કાંઈ પણ છપાવવું હોય તો તેઓ બાલુભાઈની સલાહ લેતા. બાલુભાઈ શું લખવું, કયા પ્રેસમાં છપાવવું, કેવા કાગળ વાપરવા વગેરે કામો કરી આપીને તે સદ્‌ગૃહસ્થને સંતોષ આપતા હતા.

સ્વર્ગસ્થ કુંવરજીભાઈના અવસાન પછી સભાનું લગભગ બધું કામકાજ શ્રીયુત બાલુભાઈ કરતા હતા એમ કહીએ તો ખોટું નથી. તેઓ સભાના પાર્ટ ટાઈમ નોકર છે એમ પોતાને માનતા નહિ પણ પોતે સભાના એક કાર્યકર છે તેવી રીતે કાર્ય કરતા હતા. માસિક અંગેનું સંચાલન તેઓ જ કરતા હતા અને સ્વર્ગસ્થ કુંવરજીભાઈના અવસાન પછી આજ સુધી માસિક અવિરતપણે ચાલુ રહેલ છે તે તેમને આભારી હતું. તેઓ એમ કહેતા હતા કે આ માંદગીમાંથી સાજા થયા પછી હું બે ચાર મહિના હવાફેર કરવા જઈશ અને ત્યાર પછી મારે સભા સિવાય બીજા કોઈની નોકરી કરવી નથી.

તેઓ પ્રુફરીડર તરીકે બહુ પંકાયેલા હતા તેથી મુનિ મહારાજો પોતાની છપાવવાની ચોપડીઓ તેમને છપાવવા આપતા હતા. બાલુભાઈ તે ચોપડી સંબંધી બધું જ કાર્ય કરતા હતા અને મુનિ મહારાજાઓને સંતોષ આપતા હતા. તેઓ ચોપડીની પ્રસ્તાવના પણ લખી આપતા હતા.

આવા ધર્મશ્રદ્ધાળુ અને અનુભવી કાર્યકરની સભાને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી છે. શાસનદેવ તેમના આત્માને શાન્તિ આપો અને તેમના કુટુંબીજનો પર આવી પડેલ આફતને સહન કરવાની શક્તિ અને ધૈર્ય આપે એ જ પ્રાર્થના. ૐ શાંતિ.

સ્વર્ગવાસ

સંઘવી વૃજલાલ જેચંદભાઈ આસો વદ ૩ શુક્રવારના રોજ ૫૦ વર્ષની ઉંમરે સ્વર્ગવાસી થયેલ છે. તેઓ સ્વભાવે હસમુખા અને મિલનસાર હતા. આપણી સભાના વર્ષોથી વાર્ષિક સભાસદ હતા. તેમના સ્વર્ગવાસથી સભાને લાયક સભાસદની ખોટ પડી છે અમો સ્વર્ગસ્થના આત્માની શાંતિ ઇચ્છી તેમના આપ્તજનો પ્રત્યે દિલસોજી દર્શાવીએ છીએ.

મુદ્રણસ્થાન : સાધના મુદ્રણાલય, દાણાપીઠ-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only